

едилер.

ҺАЧЫБӘЈОВ Зүлфүгар Эбдулһүсеин оғлу (17.4.1384, Шуша—30.9.1950, Бакы)—Азәрб. совет бәстәкары. Азәрб. ССР әмәкдар инчәсәнәт хадими (1943). Ү. Һачыбәјовун гардашы. Ү. Һачыбәјов, М. Магомаев, һ. Г. Сарабски вә һ. Терегуловла бирлікдә Азәрб. мусиги мәдәнијәтиның инициафы угрұнда фәал мүбәризә апармышдыр. Илк Азәрб. операларынан олан «Ашыг Гәриб» (1915, тамашасы 1916) операсында муғамлара әсасланмыш, мусиги фолклору формалары илә Авропа мусиги жанрларының әлагәләндирмәјә чалышмышдыр. Һ. өз либреттолары үзәре жаздыры «Элли жашында чаван» (1909), «Варлы» («Он бир жашында кәлин», 1911), «Евлийкән субај» (1911) мусиги-ли комедијаларында ингилаба гәдәрки Азәрб. мәишәтиндәки ежбәчәрликләри, хүсусилә гадын һүгугсузлугуны ифша етмиш, дөврун һагсызлыгларыны ачыб көстәрмишdir. Комедијаларының мусигиси садәлиji вә аждынлығы, еләча да драматуркијасына керә фәргләнир. Һ. 20—30-чу илләрдә бир сыра маһны («Кәнд гызы», «Чобан гызы», «Эскәр нағмәси» вә с.), симфоник орк., нафәс аләтләри вә халг чалты аләтләри үчүн әсәрләр жазмышдыр. Һ. Азәрб.-да Совет һакимијәти гурулмасының 30-чу илленумунә һәср олумуш кантатанын (1950, З. Бағыровла биркә), драм тамашаларына, «Алмас» кинофильмине (Нијази илә биркә) мусигинин, тамамланмамыш «Нүшабә» вә Үч ашыг» («Мәликмәммәл») операларының муәллифидir. «Шәрәф иишаны» ордени вә медалларла тәлтиф едилмишdir.

Әд.: Чәбрајым бәјли Ч., Зүлфүгар Һачыбәјов, Б., 1985; Азербайджанская музыка. Сб. статей, М., 1961.

БАЧЫБАДАЛЛИ—Азиз ССР Аз-

АЧАБАЕВ ФАДЫРГАЛЫ — аэр., ССР Акмалында туаралынан. Н. соштаджиниң бергенде Р-н мөркәзиндеги 7 км-гел, Ачабаев — жөзөл автомобил жолу жаңында, дүкендер менен. Эш. № 2140 (1986); памбыйчылык, туалымтын, нејандардын нарамаударының маңгушлару. Невиңнәрдәр комплекстә ортастай, клуб, китапхана, тибб мөнтәзиси; археологиялык айналыштар. Түбө деңгөнән инд. курганынан.

НАЧЫБЫР ЛИМАНЫ — тар. даңызыш, шың-т. насындан көрбөштөр. Уз. тигр, 31 км, ен 2,5 км, зарништар 2,5-4 м-дәрәндирил. Даңызыш ени 4,5 км олар гүмбәт этиккап даңыш ташасы да айрылады. Дәлбиккөйек нальчактын мұнайлың жағдайды (начыбый күрортунда) истиғада езилады.

АНАЧЫБЕЙОВ Зүлфүггар Эбдуллаеви
оду (17.4.1884, Шымкент—30.9.1950, ба-
шк. Азрәб, совет ботаник, Азрәб,
ССР эңбекдар ишчесінен, 1943-
жылдан У. начынын гар-
дарасында У. начын-
есе, М. Магомаев,
Н. Г. Сарабеков
б. Терегулев бер-
линико Азрәб мус-
кин жәндіктердегі
инициаторынан
үйргазын мұбанды-
ралғышты. Илья
Азрәб, операдарадан ода «Аял Га-
риб» (1915, тамашасы 1916) орталық
шығарма.

Азэр, операларынан олар «Ашаг Гарб» (1915, тамашасы 1916) операсында мугамзарга засалыныш, мусиги фольклорду формаларда ила Аэропта мусиги жашылардан атталатындерди чалыштышдыр. Ил, со либреттодарда узар жазылған «Дала жашылда чаяны» (1909), «Варзас» («Он бир жапшында калып», 1911), «Еваликен суба» (1911) мусигилди комедияларында ингилада гадары Азэр, машиналыдан «сүбөрчеклиләр», хүсисине тадым берүүтүсүлдүгүнүн ишча етмий, деңвердүн Ыбыгымзалиларына ачылбай көстәрмешпид. Комедияларынын мусигиси саладыры со айланылып, елең со драматургиясында көрүнғорлана. Н. 20-30-жылдарда бир сырь маймын («Канды гызы», «Чубон гызы», «Эскэр нағызы» ж. с.), синиферок опера, ийиес алаттары за халыт чалып алаттар узун азаслар жазылышты. Ил Азэр, со Совет нахимийттер турумзасынан 30-чу иелүүчүнүн көспүр олумчулук кантатасы (1950, З. Батыровча биркес), драм ташшаларынын, «Алмас» кинофильминин (Најаалыя бирка) мусигинин, тамашаламашыннан «Нұшба» - со Уч ашымы («Малекіннам») - операларынын муз-лифицил, «Шароф нашшана» орденде измайларда талыптылды.

Об: Чабрајматбоев Ч., Зулфугар Начыбовов Б., 1983; Азербайджанская литература. Сб. статей. М., 1961.

и. в. 1947 идат Москвада консерваторията синдикида Д. Д. Шостаковичинан тарабура кечимшиддир. О. Азбэр-иглияне Комедийни Театраннын дирашына (1938—40). Салымымалар анында (1940—42) да Азбр. Девол Фидар-жасынында (1948—58), 1955—62 издеректорбы болын радиобиен Азбр-иглияне Итигифага Иларо Негиздеги катеби (1953—68) во ССРИ Бас-дараад Итигифага Иларо Негиздеги 28 алдан узак олмушшудур. И. Азбр. Консерваториясында пеккож филиалда жостармашылар (1964 иш проф., 1969—74 илдарда ректор). И. Азбр. ярадалычынын калын сабакты У. Ыньчайбов мусыниси, елдин да классик мусынис тарабурын замнида формалаштырып. Онын мусыниси түчүн енис вүсөт, табет лаңдалыш зариф тасары, һадын лирик жаңылыктар. И. Азбр. ярадалычынын монгол мусынис жөнүндө эссе жер туттуп. Онын 1-чи (1944; иш Азбр. филармонияндеги бирге) во 2-чи (2-чэ) симфониялары Белгү Тавын мусыниси монголуда Баср олмушшудур. «Рысь» (1945) симфоник лейбендин Азбр. мусыниси вискаттарлардын

лајчандарда конкрет мөнкүрдүн таңында тасымалуу яралда билүүлүшүүр. Оркүчтүү узуртурумсыз (1956) шаарда консервтида (1964) мусыр бајтамын инициафында шеккада верилимшилдер. Н.-үү 2015 ийде жарагаттыгы «Күнш» балеттиси соосалынан гүручуктуу, совет адамдарымнын же наука кеңирилгилерде тарашынан едилмешлиштер. Б. Башчанкин «Гызын күл» (1940) мусыннын комедиясынын, ушаралдуучы «Искерлер» (1947) операсынын, халт чалым алдыларды орк. «Болгар сүттәс», (1957) да жеңүк симфоник орк. «Еңгиз лендингдор» (1964) уучын асарлардан, бир сира маалым да романсыларын, драм таңшаларынын («Дашар», «Айсан», Ч. Чабарбайри «Коюнны гызы», М. Ибраимов: «Ниссан», С. Вургун: «Олагулду элдиндер», С. Рахман: «Алов», М. Нуруев) да мусыннын музыкалычдар. Бир сыйра асир ССРИ-нин музхатылдар шайерлериңдө, елчиз да харичи алжактарда окуя олумчулукту. Гырымнын Эмэс Быргын орлеңине маддэлларда талтый алышмандар.

Эф. Тагиевзада А. З., Солтан Набиево-Б., 1967; Гюн Озун, Султан Гаджибеков, Б., 1985; Давидов Д.Х., Султан Гаджибеков, Б., 1956; Абасова З. Г., Султан Гаджибеков, Б., 1963.

A black and white portrait of Muzasir Alzab, a man with glasses, sitting at a desk covered with papers and books. He is wearing a dark suit and tie.

жынысын бурадык айырмасын. Рус-
Алар, настыйшда алымшылар. Шаша-
нын экинчи мүснити иначычымыз из-
затыра $\hat{\chi}$ ул мүснит гарбийесин мүснис-
ти таңбылыштын көстәрмешдер. Ошын илк
мүснити шуда Алар, жалт мүснис-
ти жаңа билимчеси, даңызы А. Эли-
ялдардын олумчулук. Б. 1897—98 из-
затыра З. Б. Гапаров менен радиоте-
атр Чайков «Гарбийес» олукум ифасы
шаша көстәрмеш «Мамчы Лей-
тенни мазары» турганда «бөлгөнчөхөкүмдөн шаштарын етештү». О. 1899—
1904 иззатыра Горо музалимнанар сөз-
басынанында даңызынан даңызынан

дүгэжүүршүүчүү формалысында сөмүнэрия бүхий рөл ойншымдаа. Семиннария алтариден габагчычын дунгас аз рус жалынайтада илаа Жамкадан тунгас олсушулур. О бурада рус вә Гарбэ Азрун мусын жаласындарин илэрхийн манжысын экирка вә баримонында чалынга ярланын, халт мадын нумуналырчын хота көтүүршүүлүр. Семиннариядан бетирдикден сонра В. 1904 илдээ Чойбалсан газарында наадрут күн музалым таңындашынан.

Л. Рускала 1905—07 иллар инглизлабы эроғосинда Бакмак жалшып, Бийкенттеги, сөвөрлөр иш «Соғының жылымында» дәре демчы, 1907 илдэ Бакмак Азэр бийдигендеги «Несаф науза»ра «Матбуатда иштәндә олунын сијаси, бүткүнгү, итигисди во жекерлер соғынды түрк-рус көрүнүр аудиторияни изкор еттердіндерид. Б. дүгендә «Соснашты», «Ангилаб», «Болашек», «Интернационализм», «Шигибай наим», «Пропаганда», «Забастовка», «Демократия», «Соснад-демократ» да билди. Азэр, болжешмен мөттабатда да ишилдилил, марксизмди ялалымсыз илди. Азэр, диннен дахшы болып жана термин да айтаудынтардан, жекеси, марксизм менгейттөр шарынын первиши. И. Годин яралычмалыгы публицистика да билшешмиш. О. «Касин», «Ынжат», «Ириада», «Торгот», «Башнат», «Итбай», «Нене избай» газетларында же Молла Насреддин журналида «Ордандар-бурдан», «О жаңбыр жаң» за с. беш алтында «Ү», «Филизас», «Венманас» да с. киши имзаларда дарындар мұндаудын итимадын сијаси, мағарифчилик мәселеалардың даиралыгу моттога молада, фелдеген да сатирик мәннитарлардың даиралығында. О. бу деңгә Н. В. Гоголь «Шапел» повестини Азэр, диннен гарчукма еттеш, сара мекалайлар, мәннитарлар, «Гарабалың кечимиң күнзаридин», «Ата жаңуғы», «Гүргүлтада» во с.) язылышын.

«Лејли за Матчукъ оправданыи ик
нашасынныи афигасы.

жади дастыны эссеимде басталады «Елди жа Корым» операсында Н. Абданкыловтаты барбора ашып мүсегендизде шештифада еттешдилер. Н.-нын прамасия сағасындағы фразеліктерді Азарбаевдің дебијатында мұнум әзәмдіктің едер. О. Азарбаев - да мусыкаттың комедиялықтарының жарадылышында (комедиялық мөттегинде) да оның язашылығының онтүстігінде.

20-чи күлләр Азэрб. мусынчылык «тәсжилатчылыгы» көләми дахшыл олышу ша башкылардың ишләрдән башында. Б. дүрмүшүндөр. О. 1921 кида Бакында азэрб. талабазар учури чыкырылган мөктөбкөн — Азэрб. Дөйөлүт Түрк Мусыни Мажкагиз (советлар техникам) ташкил етгендегилер. Техникик (дикректору К. Олымпийдул) 1926 кида Азэрб. Дөйөлүт Консерваториясының берләшдирмисиншил. 1926 илдөн Азэрб. Дөйөлүт Консерваториясының фокалыят көстөрүү Б. бурада нацирлар, зарножасы, Азэрб. мусынчылык жасалыры фаннилардан даре ленин, консерватория язынында илинчеклесли Азэрб. хор колективи Яратыштыншыл. Лажын бу хор техникалык даярлышты ша жүйү ташкыбусу из 1936 кида Азэрб. Дөйөлүт Филармониясының язынында ташкил олукмушулар. О. 1927 илдөн М. Магомеевская бирка илик «Азэрбайжан түрк ел ногончалыгы» мөмчүнчесине издеудөрмөнчөлөр. И. 1931 кида Азэрб. Радио Комитеттеси язынында илик шотту хаал чагыл алгаттар оркестре ташкил етгешшил. Оркестрин реорганизацияна М. Глика, В. Мотсаар, Ф. Шуберт, Ж. Бизе и б. ныншылардын ишләнешими, Н.-ш. бу оркестрдеги 1-чى «Чахаркадар» ша 2-чэе («Шур») фантазияларда да даяхшылди. Ишлекханлар орк. э. и. ёт дөрнөжоругут етгешшил. Н. ш. камера инструменталлардың язарчысына скрипка, аюнчолук соору түрү басталады «Анышсајын» (1931) трюссө Азэрб. мусынчылык ишлек ансамбл плеєспартийларды. И. совет зөрүүлүрдөн яратылыштын күттөзүү макемм жөнүрдөн башкылышмалар («Сувар», «Пилотлар»). О. 30-чи күлләрдөр бар нечо кантата (Фирдовсийн 1000 киймчын) (1934), М. Ф. Ахундовда ныср олукмуш «Өзен сөздөр» (1938) са. с. 1-яныншылар.

Y. pseudotuberculosis strains co-cultured

ACHE

АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫ

ФРОСТ
ШҮНТӘР

АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫНЫН
БАШ РЕДАКСИЯСЫ
19·БАКЫ·87

АСЕ ЕЛМИ РЕДАКСИЯ ШУРАСЫ

Ч. В. ГУЛИЈЕВ (садр), М. Т. АБАСОВ, Г. А. АББАСОВ, Э. Э. АБДУЛЛАЈЕВ,
Ч. Е. АЛЛАЊВЕРДИЈЕВ, А. Э. БАБАЈЕВ, Н. Э. БАБАЈЕВ (Хазри), С. Н. БАБАЈЕВ,
Э. С. БАЈРАМОВ, Б. Э. БҮДАГОВ, Й. Н. ГӘМБӘРОВ, Д. П. ГУЛИЈЕВ, А. М. ДАДАШ-
ЗАДӘ (Баш редакторуны бирнече мүшвии), И. Н. ЭЛИЈЕВ, А. Н. ИБРАНЫМов, И. Э.
ИБРАНЫМов, Ф. Г. МАГСУДОВ, Э. Э. МАҢМУДОВ, Э. М. МИРӘһМӘДОВ, А. И.
МУХТАРОВ, А. Э. НАМАЗОВА, Э. Э. ОРУЧОВ, М. Л. РӘСУЛОВ, М. М. САЛАЈЕВ,
Ж. М. СЕЈИДОВ, З. Э. СӘМӘДЗАДӘ, Э. С. СҮМБАТЗАДӘ, Н. Н. НӘСӘНОВ, М. Ч. ЧА-
ВАДЗАДӘ, Ш. Г. ЧӘРУЛЛАЈЕВ (мөсүл китаб), Э. Ш. ШЫХӘЛИБӘlli, Э. М. ШЫХ-
ЛИНСКИ.

АЗӘРБАЙЧАН ССР ДӘВЛӘТ НӘШРИЈАТ,
ПОЛИГРАФИЯ ВӘ КИТАВ ТИЧАРӘТ НИШЛӘРИ КОМИТЕСИ
АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫНЫН БАШ РЕДАКСИЯСЫ
АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЕНСИКЛОПЕДИЯСЫ
Х чылд
Бакы — 1987

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ССР
ПО ДЕЛАМ ИЗДАТЕЛЬСТВ, ПОЛИГРАФИИ И КНИЖНОЙ ТОРГОВЛИ
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
СОВЕТСКОЙ ЭНЦИКЛОПЕДИИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

Х том
(на азербайджанском языке)
Баку — 1987